

ECOLOGIA I NATURA

Majestuós devorador d'ossos

La serralada pirinenca té un paper clau en la preservació del trencalòs arreu d'Europa

ALBERT PUNSOLA

El trencalòs té una presència espectacular. Amb les ales desplegadas pot arribar a fer 2,80 metres d'envergadura. El dors és de color negre pissarra, la cua té forma de sageta i, de vegades, el cos presenta una coloració taronja que no és natural sinó producte dels banys en aigües ferruginoses. "El trencalòs presenta altres

elements singulars, com una dieta basada majoritàriament en ossos", explica David Segarra, biòleg i coordinador del portal Recerca en Acció de la Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació.

Deixant de banda aquestes peculiaritats, Segarra creu que hi ha un factor cultural que ha fet del trencalòs un animal emblemàtic: "Per a les antigues generacions, les muntanyes eren llocs terribles i hostils, i ara són espais idíl·lics, de manera

que hem transferit aquesta percepció positiva als seus habitants més destacats". El canvi de mentalitat ha estat decisiu per frenar certes pràctiques que haurien portat inevitablement a la desaparició del trencalòs. David Segarra recorda que "als anys 50 i 60 era molt freqüent utilitzar verí per matar els rapinyaires per la creença errònia que això ajudava a augmentar la caça". Fa 30 anys es va començar a estudiar amb interès el trencalòs. Des d'aleshores la sensibilitat amb aquesta espècie ha crescut i s'han portat a terme diverses accions per preservar-la.

Població estable

A banda i banda del Pirineu les administracions han desplegat programes de reforç de la població, amb abocaments sistemàtics d'ossos provinents d'escorxadors locals, entre altres mesures. "Això ha donat resultats positius i avui podem tenir unes 130 parelles reproductores al Pirineu", assegura David Segarra. Un altre factor favorable ha sigut el canvi de la legislació comunitària respecte a l'encefalopatia espongiforme bovina, més coneguda com la malaltia de les vaques boges. Durant un temps es va prohibir abandonar animals morts a la muntanya, però ara es pot tornar a fer. Això ha augmentat la disponibilitat de menjar per al voltor i també per al trencalòs.

La primavera del 2012 el centre Món Natura Pirineus, ubicat al Pallars Sobirà i gestionat per la Fundació CatalunyaCaixa, va ampliar les seves instal·lacions de fauna per acollir una parella de trencalossos

que actualment tenen un any i mig. L'objectiu és que, un cop assolida l'etapa de maduresa, puguin procrear. "Els exemplars que vagin naixent al centre podran ser alliberats en altres muntanyes on es facin reintroduccions. De fet, la vida del trencalòs és llarga i esperem que durant dues o tres dècades en podran sortir molts polls", explica Miquel Rafa, director de l'àrea de territori i medi ambient de la Fundació.

Com menja els ossos?

Les restes òssies representen més del 70% de la dieta del trencalòs, si bé durant la cria les restes amb carn són importants per a l'alimentació del pollet. La capacitat digestiva del trencalòs, amb potents sucs gàstrics, li permet empassar-se ossos sencers de més de 25 cm. En ocasions les extremitats i els ossos de què s'alimenta són massa llargs o gruixuts per empassar-se'ls directament. Aleshores, fent honor al seu nom, els trenca per poder ingerir-los. Per realitzar aquesta acció utilitza tarteres i plaques de pedra inclinades anomenats trencadors. A la zona pirinenca, la dieta està basada en les restes dels ungulats salvatges (sobretot isards) que troba morts per les allaus, les caceres o mort natural. Al Prepirineu, en canvi, basa la seva alimentació en les despulles de bestiar domèstic (ovelles, cabres i porcs) que queden escampades per la muntanya.

El centre Món Natura Pirineus, dins del marc del Programa Europeu d'Espècies Amenaçades, iniciat el 1985, té el propòsit de crear una xarxa internacional de cria en captivitat per ajudar a reintroduir el trençalòs i constituir una reserva genètica de l'espècie. En total participen en el programa cinc centres especialitzats i més de trenta nuclis zoològics de diferents estats, sota la coordinació de la Fundació de Conservació dels Voltors (VCF). Ara mateix, es calcula que al vessant sud dels Pirineus hi ha al voltant de 115 o 120 territoris ocupats pel trençalòs, i al vessant nord uns 36. A Còrsega hi ha 5 o 6 territoris, 5 més a Creta i als Alps, fruit del projecte de reintroducció iniciat el 1986, poc més d'una vintena.

Encara en perill

“Al nostre país el trençalòs està catalogat com a espècie en perill, pel nombre encara reduït de la seva població i per la tendència decreixent dels últims 100 anys, quan es va reduir tota la distribució ibèrica només al Pirineu central”, subratlla Miquel Rafa. Des dels anys 80 la recuperació de les poblacions ha permès que el trençalòs recolonitzi noves àrees al Pirineu oriental i al Prepirineu. “I potser en un futur no gaire llunyà tornarà als Ports i al sistema Ibèric”, afegeix Rafa. A la resta de la Península hi ha en marxa un programa de reintroducció a Andalusia (serres de Cazorla) i recentment n'ha començat un altre al Cantàbric.

Procreació
El centre Món Natura té un programa de cria en captivitat del trençalòs

Perill
Tot i que al Pirineu la població ha crescut, encara és una espècie amenaçada

On el podem veure?

Es poden observar trençalossos en llibertat en diverses zones del Pirineu i Prepirineu (veure mapa). Un d'aquests indrets és el centre Món Natura, situat a 7 km d'Esterri d'Aneu, al Pallars Sobirà. Molts exemplars visiten amb regularitat el punt d'alimentació que hi ha a les proximitats del centre.

A l'Espai Natura Muntanya d'Alinyà, la Fundació Catalunya-Caixa hi ha instal·lat un observatori específic on s'organitzen visites guiades i és possible fotografiar-los. També s'hi poden contemplar les altres 3 espècies de voltors europeus, inclòs el voltor negre. El trençalòs, amb el seu vol més àgil i l'espectacularitat del seu plomatge adult, destaca sempre entre els altres voltors i crida l'atenció dels observadors i fotògrafs d'aus.

També es poden veure trençalossos sense sortir de casa, a la web de Recerca en Acció (www.recercaenaccio.cat), on hi ha nombroses fotos i vídeos que mostren el comportament d'aquest animal.

Respecte al futur de l'espècie al Pirineu, David Segarra opina que “si es compara amb el volum de població que hi havia fa trenta anys la millora és palpable i permet un cert optimisme”. En altres regions la situació és diversa. Segons Miquel Rafa, “és abundant a l'Himàlaia i en moltes muntanyes de l'Àsia central, però, en canvi, està a punt de desaparèixer del nord d'Àfrica (Atlas) i de la Grècia continental”. “També hi ha unes petites poblacions insulars a Còrsega i Creta, que es mantenen precàriament estables”, afegeix Rafa.

La funció ecològica dels trençalossos, com la d'altres voltors, és eliminar els grans cadàvers de les muntanyes. “I això té una claríssima utilitat sanitària, perquè impedeix la propagació de malalties i la contaminació de fonts, i com en qualsevol peça de l'ecosistema segurament encara hi ha coses per descobrir”, apunta Miquel Rafa. Les causes de mort del trençalòs són el verí, la caça il·legal i sobretot el xoc amb les línies elèctriques. Però la seva condició d'element emblemàtic li dona un elevat grau de simbolisme i d'atracció social, que permeten captar l'atenció pública a favor de la seva conservació. David Segarra veu un potencial econòmic important, i alhora una manera de reforçar la protecció, en el desenvolupament del turisme ornitològic, tant local com internacional. “No hem d'oblidar que a la Gran Bretanya la Royal Society for the Protection of Birds té més d'un milió d'associats”. —

Preguntes a Antoni Margalida

MEMBRE DEL GRUP D'ESTUDI DEL TRENÇALÒS

“La gran amenaça és la intoxicació de verí per l'acció humana”

● ¿Per què val la pena defensar el trençalòs?

Perquè és una espècie emblemàtica, inofensiva, i que realitza una tasca sanitària i d'atracció social (turisme de natura) molt important. Com a menjadora de restes de cadàvers, complementa els serveis ecosistèmics que desenvolupen les altres espècies de carronyaires i elimina les despulles que podrien suposar focus d'infecció.

¿Seria optimista de cara al futur?

Les dades ens permeten ser moderadament optimistes si es continuen duent a terme les tasques de conservació. No obstant això, els models demogràfics suggereixen certa preocupació si factors de mortalitat no naturals reapareixen.

¿Quina és l'amenaça més gran a què s'enfronta ara el trençalòs?

Sens dubte la mortalitat no natural per intoxicació a través de l'ús il·legal de verins i ingestió de plom procedent de la municció de caça, i el descens progressiu de la fecunditat. Si aquesta mortalitat afecta la població adulta la tendència positiva podria capgirar-se i tornariem a un escenari de regressió preocupant.

UN CARRONYAIRE MOLT ÚTIL

El trençalòs té una funció ecològica important, ja que d'adult s'alimenta en gran part dels ossos dels animals morts a la muntanya, que segons les zones són isards o bestiar domèstic. Després d'uns anys crítics, la població s'està recuperant al Pirineu, però, com adverteix Antoni Margalida (a la imatge amb un trençalòs), la principal amenaça és el verí que posen els humans. FUNDACIÓ CATALUNYA CAIXA